

Fons i forma. Canvi i identitat

A l'inici de l'any 2004 va aparèixer el primer número d'aquest Butlletí. Amb l'editorial, "Una nova eina de comunicació del Museu", s'emprenia un camí que amb mètode i regularitat ens ha portat fins aquest número 25. En aquella editorial es deia que "el millor museu de la ciutat és la ciutat mateixa". El Butlletí número 8 va sortir al carrer el segon quadrimestre del 2006. En el seu editorial, intítulat "Renovació", s'afirmava: "Teniu a les vostres mans el nou butlletí amb la mateixa qualitat de continguts de sempre però amb novetats a nivell formal". Aquest butlletí s'obria amb un article de presentació del Cercle del Museu constituït el 20 de febrer, i des d'aquell 2006 el museu camina amb el suport del Cercle.

El Butlletí número 15, del tercer quadrimestre de 2008, anunciava a l'editorial un canvi important, "De l'MHCB al MUHBA". Els nous plans per al Museu, presentats el 3 de juny del mateix any, proposaven simplificar el nom de la institució i destacaven la voluntat de fer del MUHBA "el mirall de la Ciutat". En aquesta direcció, l'any 2010 vam estrenar logotip i vam repensar els mecanismes informatius d'un museu que aspira a relligar recerca, espais patrimonials, narratives històriques i ciutadania, tan per als barcelonins com per als visitants de la capital de Catalunya.

Aquest número 25, amb novetats en algunes seccions i en la presentació gràfica, mostra que una institució viva és la que treballa discretament, entre el canvi i la identitat, i mira d'innovar tot recordant que fons i forma són, de fet, indistingibles.

LA PORTA DE MAR I LES TERMES PORTUÀRIES: UN NOU ESPAI PATRIMONIAL

En la rehabilitació de la finca número 7 i 9 del carrer Regomir s'ha alliberat un important tram de muralla romana que incorpora una de les torres circulars que flanquejaven la porta d'entrada a la ciutat per la banda de mar. En la presentació d'aquest nou espai patrimonial s'aborda sobre tot la muralla i la porta *decumana* oriental o porta de mar, la importància del comerç en època romana i la configuració de *Barcino* pel costat de la costa. La presència de les termes portuàries suburbanes i d'espais de magatzems referma el paper comercial de la colònia, on el port era un element clau de l'economia.

Barcino es va bastir en un indret estratègic, molt a prop del mar; aleshores, tan sols uns 150 metres separaven de l'aigua la muralla que envoltava la ciutat. Va tenir un port molt actiu des de la seva fundació, com indica l'exportació a gran escala del vi laietà el segle I d C. A més, les troballes arqueològiques mostren que hi havia moviment de mercaderies procedents de tota la Mediterrània. Els estudis han permès identificar una gran quantitat i varietat d'àmfores, amb una circulació important els segles II i III, que puja exponencialment el segle IV, i que assolix el moment de màxima esplendor els segles VI-VII. El segle IV, quan moltes ciutats romanes i les seves elits urbanes estan en plena decadència, *Barcino* és una ciutat emergent. Però no serà fins al període visigot que la ciutat tardoantiga consolidarà les seves funcions i tindrà un paper important com a seu episcopal i *sede regia*.

El nou espai patrimonial inclou tres àmfores trobades a la ciutat i dos elements arquitectònics del pòrtic d'entrada a la ciutat romana que van ser recuperats durant els enderroc del segle XIX i conservats al Museu d'Arqueologia de Catalunya. Un dibuix de B. Hernández Sanahuja mostra l'enderroc, l'any 1862, d'una torre circular i unes estructures porticades amb els elements ara incorporats a l'espai de Regomir.

El visitant també tindrà l'ocasió de conèixer com es va transformar la

muralla a l'època medieval i com de mica en mica les cases de les famílies nobles acaben incorporant les torres defensives de la muralla romana als espais privats de residència. És el cas del Palau Marc, que es conserva i forma part de l'edifici del Pati Llimona. El segle XI, les portes de la ciutat es van convertir en veritables castells urbans, residències fortificades controlades pels vescomtes i el bisbe. El *Castrum Regumirum* (Castell de Regomir) es trobava sota dependència episcopal.

Amb el pas del temps i amb el creixement urbà, la muralla romana desapareix de la imatge de la ciutat fins que se'n perd la memòria, tot i que es conserva amagada per les construccions posteriors, que la van utilitzar com a paret mitgera.

La voluntat de monumentalitzar el nucli històric al llarg del segle XX i

XXI, amb l'enderroc i la remodelació d'edificis per deixar visible la muralla romana es manifesta ara en aquest nou entorn patrimonial, que ajuda a completar el discurs expositiu sobre la ciutat antiga del subsòl arqueològic de plaça del Rei del MUHBA. El Temple d'August, amb un discurs que gira al voltant de l'urbanisme i el poder polític i religiós; la Via Sepulcral de la plaça Vila de Madrid, que ofereix una visió del territori i del món funerari, i la *domus* romana del carrer de Sant Honorat, on es pot mostrar l'arquitectura domèstica, acaben de conformar el panorama sobre la *Barcino* romana.

Julia Beltrán de Heredia Bercero
MUHBA

Enderroc al carrer del Regomir, 1862. Dibuix de Buenaventura Hernández Sanahuja.

LA MIRADA MATEMÀTICA, LES ARTS I EL PATRIMONI

Imaginary/BCN. La mirada matemàtica, les arts i el patrimoni és una exposició interactiva pensada per a tots els públics, molt especialment per als estudiants de secundària. El seu contingut no és menys singular que la ubicació: la capella de Santa Àgata, a la plaça del Rei. La mostra parteix d'una exposició ideada pel Mathematisches Forschungsinstitut Oberwolfach (Selva Negra, Alemanya), a la qual s'han incorporat elements del patrimoni de la ciutat. Aquests elements s'han agrupat en quatre mòduls que enfoquen la mirada matemàtica. Es tracta dels frescos de Ferrer Bassa a la capella de Sant Miquel del monestir de Pedralbes; de l'arquitectura de tres edificis gòtics (la capella de Santa Àgata, el saló del Tinell i el monestir de Pedralbes); del «rellotge dels flamencs», regulador del batec de la ciutat des de la Torre de les Hores durant gairebé tres segles i actualment ubicat a la sagristia de la capella de Santa Àgata; i de les estacions de metro de la plaça Catalunya i de la plaça Espanya, remarcables obres civils projectades per l'eminent Esteve Terrades.

En el mòdul sobre Ferrer Bassa el visitant s'adonarà que el pintor ja comprenia la perspectiva, d'una manera subtil que li permetia fer-la compatible amb els cànons estètics del moment, essencialment d'origen italià. En el cas de l'arquitectura gòtica, la mirada matemàtica, sense detreure ni un bri de l'austera bellesa dels edificis, mostra com unes quan-

Església del Monestir de Pedralbes.

MHCB 11351. Gran Rellotge de Barcelona, 1577.

tes regles geomètriques, perfectament compreses pels constructors de l'edat mitjana, permeten dissenyar esglésies com Santa Àgata, voltes agosarades com la del Tinell i monuments entranyables com el monestir de *Petras Albas*. La mirada matemàtica sobre la imponent massa inert de ferro del rellotge, forjat el segle XVI per mestres flamencs, permet imaginar-ne el funcionament sense haver-lo de posar en moviment. Potser no ens apropa a comprendre el misteri del temps, però almenys hom s'adona de com oscil·lava l'*esperit* (balanci) i com aquestes oscil·lacions es transmetien a les maquinàries del temps, de les hores i dels quarts. Finalment, admirem Esteve Terrades, físic i enginyer de camins a més de matemàtic, amb una ment penetrant que va impressionar positivament el mateix Einstein, per una profunda mirada matemàtica que es reconeix en totes les seves obres.

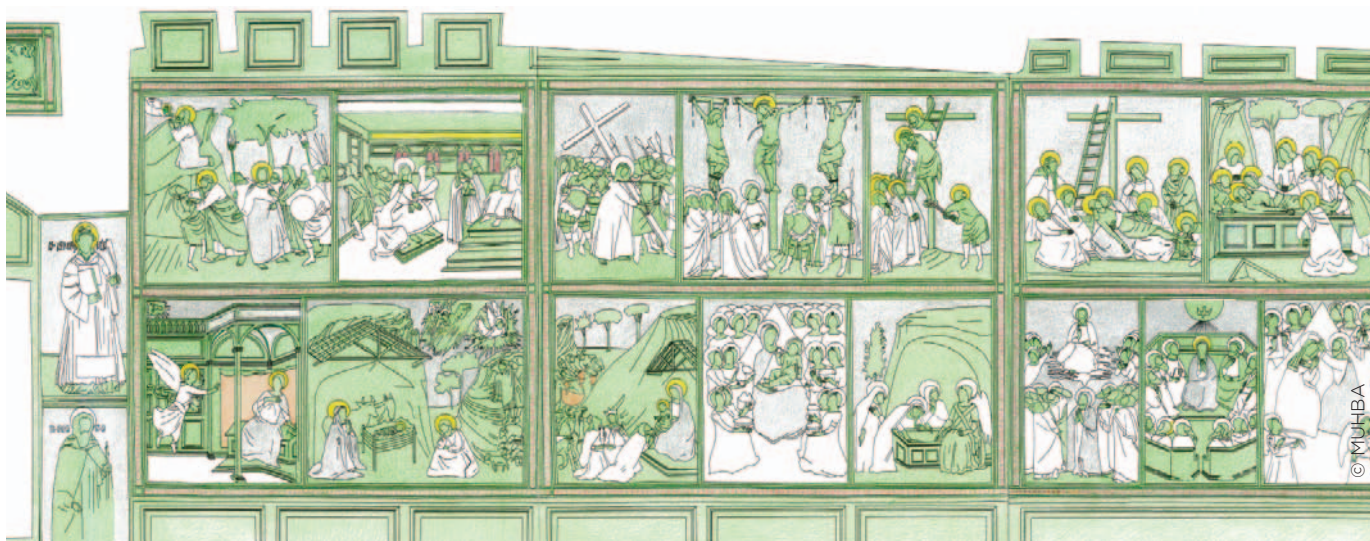
L'adaptació de l'exposició *Imaginary* original fou promoguda per la Real Sociedad Matemática Española amb motiu del seu pri-

mer centenari (2011). La versió de Barcelona, ampliada amb els continguts esmentats, l'acullen la Societat Catalana de Matemàtiques i la comunitat matemàtica catalana (universitats, FEEMCAT, MMACA, ABEAM, etc.) Així doncs, el propòsit inicial de posar en relleu diverses interrelacions entre les matemàtiques i l'art, a Barcelona s'ha enriquit amb materials innovadors que ens inspiren a passejar pel patrimoni amb una nova mirada. En una visita a *Imaginary/BCN*, una part important és l'experimentació amb les pantalles interactives: la Surfer (manipulació de superfícies), la j-Reality (un entorn de realitat virtual) i la Morenaments (pintura de mosaics plans). Us hi esperem.

Sebastià Xambó

Catedràtic de Teoria de la Informació a la UPC. Coordinador de RSME-Imaginary

INNOVACIÓ GÒTICA I XARXES ARTÍSTIQUES A LA CAPELLA DE SANT MIQUEL

Ensamblat de l'escàner de la primera fase de pintura al fresc (fragment).

L'extraordinària i minuciosa recerca al voltant de les pintures murals de la capella de Sant Miquel del Monestir de Pedralbes, plasmada en l'exposició *Murals sota la lupa*, ofereix abundants lectures i punts de vista interpretatius, com els que ja han estat objecte de comentaris en anteriors números d'aquest mateix butlletí. Es tracta d'un projecte de recerca de llarg abast que no s'esgota ni molt menys amb aquesta exposició i que planteja qüestions que, més enllà de l'excel·lent obra d'art analitzada i de la seva riquesa de significats, són claus per construir relats en perspectiva al voltant de la història de Barcelona.

Aquest conjunt de pintura mural encomanat per dues vegades al pintor Ferrer Bassa, els anys 1343 i 1346, és una obra radicalment innovadora, sobretot perquè introdueix i fa visible –més que qualsevol altra obra pictòrica produïda coetàniament en aquella Barcelona trescentista– la connexió directa amb el gran focus innovador de la plàstica gòtica al voltant del 1300, polaritzat a Itàlia, molt especialment al voltant de la figura de Giotto i els seus seguidors. Tant és així que des del punt de vista de la història de l'art una de les qüestions que centren l'anàlisi d'aquestes pintures murals consisteix a esbrinar l'abast de l'aportació de Ferrer Bassa i les

fonts del seu italianisme, que determina un canvi profund en la història de l'art català.

Des d'una perspectiva d'història de ciutat és possible sostreure's al bucle interpretatiu plantejat des de la història de l'art a l'hora d'intentar explicar la singularitat d'aquesta obra pictòrica i obrir altres vies d'interpretació atentes al context i a la posició de Barcelona en una xarxa europea de ciutats, configurada sobretot per les rutes i els intercanvis comercials, però també pels nuclis de poder monàrquic i eclesiàstic. És del tot evident que la posició sòlida de Barcelona en el comerç mediterrani, la força dels seus mercaders com a competidors directes de les grans potències comercials italianes, és un factor determinant per entendre la connexió amb els grans focus d'innovació artística del moment, com també ho són les inclinacions envers l'espiritualitat franciscana d'una monarquia que aspirava a fer visible la capitalitat de Barcelona, afavorint-ne la monumentalització a partir de l'impuls de la ciutat mateixa.

La gran lliçó de Giotto, perfectament assumida i integrada en aquest conjunt de pintures murals, és precisament una nova forma de representació plàstica que combina a parts iguals un humanisme i una eloqüència amarats de l'esperit franciscà,

amb una construcció més racional de l'espai pictòric, que assaja la representació en perspectiva. Precisament en aquest mateix butlletí es parla de les equacions de Barcelona, un projecte de recerca que entre altres coses permetrà endinsar-se en les claus geomètriques de les pintures de Ferrer Bassa. La geometria serveix per optimitzar la representació racional de les coses naturals i també es troba en la base constitutiva de l'arquitectura que conté aquest conjunt de pintures murals: allò que anomenem arquitectura gòtica catalana, que es defineix en les moltes obres en curs a la Barcelona de la primera meitat del segle XIV i que té en l'església i el claustre de Pedralbes una de les principals manifestacions.

La innovació radical que suposen les pintures murals de la capella de Sant Miquel s'explica, doncs, no com una excepció singular sinó com a resultat d'una confluència de factors estretament relacionats amb el seu context immediat, el monestir de Pedralbes, i també amb la posició de Barcelona en la xarxa de ciutats que vertebrava l'Europa del gòtic.

Josep Bracons Clapés
MUHBA

CRÒNICA DEL MUSEU DES DEL MONESTIR DE PEDRALBES

Intervenció institucional del Museu davant la comunitat clarissa i la corporació municipal amb motiu de la visita anual d'aquesta última al Monestir de Pedralbes, el 13 de febrer de 2012 (extracte).

El Monestir és testimoni d'un moment històric en què creativitat i coneixement van permetre fer un salt en la cultura baixmedieval. Així queda de manifest en la presentació de la innovació gòtica a Barcelona a l'exposició *Murals sota la lupa*, dedicada a les pintures de Ferrer Bassa a la capella de Sant Miquel, inaugurada el passat mes de juliol. La Barcelona gòtica irradia, la ciutat se situa de manera duradora en la xarxa de centres mediterranis i la capital afaïçona i rellança el país sencer. Heus aquí un vincle estable entre ciutat i país, un impuls reiterat des de temps medievals fins als nostres dies. Les pintures de Pedralbes marquen l'inici d'una llarga trajectòria pictòrica, primer urbana i després art nacional, de Ferrer Bassa a Jaume Huguet i altres. Però l'exposició no marca un final: els Amics del Monestir de Pedralbes es posen al davant de la iniciativa cívica per aconseguir fons destinats a restaurar les pintures.

En la mateixa línia d'actuació cal situar les recerques sobre els finestrals publicades a *Els vitralls del monestir de Pedralbes i la seva restauració*, que vam presentar el passat 31 de maig. De la pasta de vidre a la iconografia, els vitralls mostren un recorregut històric molt més complex del que es coneixia, amb inesperades aportacions en els segles intermedis entre el gòtic el neogòtic.

I hores d'ara també coneixem millor la vida dins del monestir, arran de les excavacions arqueològiques d'un abocador dels segles XVI a XIX, supervisades pel Servei d'Arqueologia, amb motiu de les importants

Fragment del vitrall central del presbiteri, s. XIV. Església de Santa Maria de Pedralbes.

obres dutes a terme per l'Àrea d'Urbanisme a l'espai anomenat les Claraboies. Unes obres que han propiciat un interessant debat sobre criteris de restauració, amb vista a trobar el punt just entre la idealització formal i el respecte als diferents pòsits històrics.

Però el monestir no s'escapa en la pintura, els vitralls i l'arquitectura. Enguany s'ha completat l'estudi musicològic dels cantorals i hem consolidat el paper del Monestir com una de les seues en l'audició de patrimonis musicals vinculats a Barcelona, gràcies al treball conjunt entre el Museu i el teixit cultural de la ciutat.

Hem passat així del patrimoni i de la història a parlar de l'apropiació cultural d'un monestir obert a tothom. No tan sols a través del programa *La bella cura*, destinat a la gent gran i als joves en risc d'exclusió, sinó també amb apostes per als més petits. *La setmana blanca* de 2011 fou l'ocasió perquè nens i nenes de les escoles de Ciutat Vella, molts d'ells nous catalans, passessin uns dies al Monestir, interrogant-se sobre el que veien i experimentaven. Després va venir el taller in-

fantil sobre els animals i les plantes a les pintures de Ferrer Bassa.

El MUHBA, que ha de ser mirall i eco de Barcelona, té així en el Monestir un espai d'encontre com més va, més central. A la tardor, els Amics de Fabra i Coats, que han creat una gran col·lecció patrimonial a l'antiga fàbrica i que amb la seva tasca voluntària al Museu donen forma a un nou sistema de gestió cultural amb participació social, van demanar per trobar-se a Pedralbes. Fabra i Coats, una fàbrica que era un mode de vida, i el Monestir, que ho és fa set segles, convergien així en el diàleg entre diferents relats de ciutat.

D'aquesta manera, per les vies de la recerca, de la recuperació patrimonial i de la solidaritat cultural, mirem de substanciar des del Museu el vincle d'origen medieval entre el Reial Monestir i la Corporació Municipal.

Joan Roca i Albert
Director del MUHBA

LES INDIANES. ELS ORÍGENS DE LA BARCELONA INDUSTRIAL

Per a la història de Catalunya i, molt especialment, de la seva capital, la importància de la manufactura de les indianes rau en el fet que pot ser considerada com el punt de partida del seu procés d'industrialització. Els inicis de la Barcelona industrial estan estretament vinculats a unes teles de cotó estampades que, pels seus orígens asiàtics, van ser conegudes a casa nostra com indianes.

Per a la història de Catalunya i, molt especialment, de la seva capital, la importància de la manufactura de les indianes rau en el fet que pot ser considerada el punt de partida del procés d'industrialització. Els inicis de la Barcelona industrial estan estretament vinculats a unes teles de cotó estampades que, pels seus orígens asiàtics, van ser conegudes a casa nostra com indianes. Eren uns teixits nous, que destacaven no tan sols per les seves propietats higièniques, sinó sobretot per la vistositat dels colors i dibuixos, i també per la multiplicitat d'usos. Van esdevenir un producte estratègic, que va permetre situar Barcelona en el mapa de la primera industrialització europea i la va convertir en una de les principals ciutats manufactureres del continent. Per valorar-ne realment la transcendència cal acostar-se, ni que sigui breument, a l'evolució històrica d'una activitat que en la Barcelona artesana i mercantil de principis del segle XVIII va significar tota una novetat. En efecte, l'aparició de les primeres fàbriques d'indianes data dels anys 1736-1738 i s'emmarca en un context caracteritzat, tant a Espanya com a bona part d'Europa, per la gran demanda que tenien al continent europeu aquests teixits vinguts de l'Índia i l'Orient Mitjà i per les prohibicions sobre la seva importació i ús que dic-

taren les monarquies europees a fi de defensar els interessos de les tradicionals indústries de la llana i la seda. Això va obrir una oportunitat de negoci que ràpidament van aprofitar comerciants i mestres artesans. Ells van ser els primers a reunir, mitjançant la creació de societats mercantils, els capitals i els coneixements tècnics necessaris per produir a Barcelona els nous teixits. Uns coneixements que, en el cas de l'estampació, eren desconeguts i que van obligar a recórrer inicialment a especialistes estrangers, pagats a preu d'or, perquè ensenyessin els seus «secrets» als fabricants barcelonins. Impulsada per la iniciativa privada, la nova manufactura sorgia així com una combinació de capital mercantil, treball artesanal i tècniques estrangeres. Organitzades sota els principis de la manufactura centralitzada i capitalista, les fàbriques d'indianes eren empreses de notables dimensions caracteritzades per la concentració de la mà d'obra i la divisió del treball, que reunien en un mateix edifici les fases del teixit i l'estampat utilitzant tècniques de producció manuals. A partir d'aquestes premisses organitzatives i tècniques, la manufactura d'indianes va ser capaç de créixer de manera espectacular fins convertir-se en la primera indústria de la ciutat a finals del segle

MHCB 3039. Mottle d'indianes.

XVIII. Les xifres així ho proven. Les 3 fàbriques de 1738 s'havien convertit en 22 el 1768 i en 84 el 1791, mentre el nombre de treballadors passava dels 300 de 1738 als 2.500 de 1768 i als prop de 12.000 de 1791. Aquest creixement no va ser lineal, sinó que va alternar fases de forta expansió amb altres de crisi o estancament, però va ser capaç de preparar el camí per a l'aparició del modern sistema fabril en el primer terç del segle XIX.

En aquest sentit, va ser especialment rellevant el període que va des de mitjan anys setanta fins a la Guerra del Francès. Quatre dècades farcides de conflictes bèl·lics que les condicionaren de forma molt considerable, i que van donar lloc a importants canvis estructurals. L'obertura a l'Atlàntic viscuda per l'economia catalana durant aquest anys va impulsar un important procés d'especialització productiva que estimulà les iniciatives empresarials i propicià una conjuntura excepcional (1783-1796), que fou clau en el desenvolupament i la modernització de la manufactura cotonera a Barcelona i Catalunya.

El punt de partida d'aquest procés va ser l'estampació a Barcelona de teles de lli importades del nord d'Europa, que arribaven a Catalunya com a contrapartida de les exportacions d'aiguardents catalans a aquells mercats i que, una vegada pintades a les fàbriques d'indianes de la ciutat, es venien massivament a Amèrica. Això va tenir conseqüències de gran abast, que van afectar tant l'estructura del sector com l'organització mateixa de la producció. Per una banda, les fàbriques d'indianes s'especialitzaren en l'estampat tant d'indianes com de teles de lli, i abandonaren progressivament el tissatge. Per l'altra, van aparèixer noves empreses especialitzades en tissatge que, aprofitant el buit deixat per les grans fàbriques d'indianes, es dedicaren a la producció de teles de cotó en cru, les anomenades *empeses*, per atendre la demanda genuïnament cotonera de les fàbriques d'estampats.

Però, sens dubte, la principal transformació induïda per aquest procés va ser el desenvolupament, per fi, de la filatura a Catalunya, gràcies al fet que l'exportació massiva de llençols pintats a les colònies va afavorir la importació de cotó en floca americà en bones condicions de qualitat i preu. Un fet clau, ja que va ser allà on va tenir lloc l'inici del canvi tècnic que associem a la revolució industrial. En tot just dues dècades (1784-1805), arribaren a Barcelona, via França, les noves màquines de filar angleses i es crearen les primeres filatures mecàniques, que utilitzaven màquines *water-frame* i *mule-jenny* mogudes per vògits i rodes hidràuliques.

Darrere d'aquestes iniciatives hi havia un important grup de fabricants d'indianes barcelonins que havien fet bona part de la seva fortuna exportant aquestes teles a les colònies.

Aquests prometedors signes de modernització industrial van ser sotmesos a una dura prova per l'impacte de la guerra contra els francesos, la pèrdua de les colònies i els enfrontaments polítics i socials que va viure el país durant el primer terç del segle XIX. La crisi de l'Antic Règim va afectar l'economia catalana, en obligar a emprendre una important reestructuració que afectà principalment el model de relacions exteriors. Però malgrat les dificultats, el procés de modernització, tot i que alentit, va continuar després de 1814. Una de les claus que ho van fer possible va ser l'aposta decidida dels empresaris catalans per aprofundir en els canvis estructurals iniciats abans del conflicte. Això va significar que mentre la manufactura d'indianes, tal com s'havia desenvolupat el segle XVIII, desapareixia ràpidament i es convertia en una indústria de fase, la dels estampats, la filatura prenia el relleu com a sector dinàmic i motor de la nova indústria cotonera. El seu lideratge va anar estretament lligat als avenços en la mecanització, que, lluny d'aturar-se, va continuar durant el primer terç del segle XIX, especialment intensa en la filatura i més lenta en els altres subsectors.

I en aquest sentit, Barcelona va a tornar a ser clau. Tot i que amb la filatura la identificació entre indústria i ciutat es perd, perquè es tracta d'una activitat que s'estén pel territori a la recerca d'energia més barata, la capital continua sent durant aquests anys el centre del procés de mecanització, com ho demostra el fet que el 1829 els fusos mecànics ja superaven clarament als manuals i que a mitjan segle XIX la ciutat encara concentrava prop del 50 % del total de fusos mecànics de Catalunya.

En definitiva, podem concloure que la manufactura de les indianes va preparar el camí cap a la indústria moderna a Barcelona. Com en altres ciutats europees, va constituir una fase formativa capaç de generar les condicions econòmiques, tècniques i institucionals –acumulació de capital, capacitats empresarials, mà d'obra qualificada, sensibilitat pel canvi tècnic, xarxes mercantils i organitzacions institucionals– que, com deia la Junta de Comerç, van convertir Barcelona, ja a finals del segle XVIII, en el «Taller General del Reyno», és a dir, en el punt de partida que a mitjan segle XIX li permetria es-devenir la capital industrial de l'Estat.

Mostrar visualment aquest procés, per situar les indianes al lloc que els correspon en el desenvolupament històric de la ciutat, és l'objectiu principal de l'exposició que, amb el títol *Les indianes. Els orígens de la Barcelona industrial, 1736-1847*, el MUHBA està preparant per al proper mes de maig al Saló del Tinell de Barcelona.

Àlex Sànchez

Historiador i comissari de l'exposició

LA PARADA 435-436 DEL MERCAT DE SANT ANTONI

Una de les fites més recents de la ja llarga relació i interès del MUHBA envers el món dels mercats de Barcelona ha estat la incorporació d'una extraordinària peça modernista procedent del Mercat de Sant Antoni, que com és sabut es troba immers en un procés de modernització i reforma integral sota la direcció de Mercats Municipals de Barcelona.

Arran d'aquest procés, s'hi han dut a terme treballs arqueològics i s'ha hagut de desmuntar les parades que es trobaven a l'interior. Amb la finalitat de garantir la preservació dels elements de major interès patrimonial d'aquest conjunt, aixoplugat sota l'estructura projectada per l'arquitecte Antoni Rovira i Trias el 1872, el Servei d'Arqueologia va proposar una selecció de parades i elements singulars per conservar que, un cop finalitzada la reforma, havien de reintegrar-se al nou mercat o bé passar a formar part de les col·leccions del MUHBA. Se'n dona notícia a l'*Anuari d'arqueologia i patrimoni de Barcelona* corresponent al 2010, ja que els treballs de desmuntatge es van dur a terme al començament d'aquell any.

Per la seva singularitat i la naturalesa especialment delicada dels materials que la componen (mosaic, vidre, ferro forjat), aquesta parada modernista (al mercat era darrerament la parada d'«Aviram Joana») va rebre un tractament específic durant el desmuntatge, que va tenir continuïtat amb una neteja, consolidació i restauració, duta a terme per especialistes de l'empresa Àbac al Centre de Conservació i Restauració del MUHBA entre els mesos de juny i novembre de 2011.

Tot seguit la peça restaurada es va presentar públicament en el marc del Laboratori MUHBA, inaugurat aquell mateix mes de novembre. L'aparició a la premsa i la difusió de la imatge van tenir un efecte molt positiu, ja que van permetre completar la informació i la documentació sobre la peça.

En reconèixer-la i identificar-la, els descendents de l'arquitecte que la va projectar, Eduard M. Balcells i Buigas (1877-1965), es van posar en contacte amb el MUHBA, per aportar-nos informació complementària sobre l'autoria i que ens descobria que aquesta parada va ser guardonada amb un premi extraordinari al concurs d'edificis i establiments urbans convocat per l'Ajuntament de Barcelona l'any 1910.

Era un dels primers èxits del Laboratori MUHBA, que mostra el Museu per dins i cerca la interacció amb els ciutadans a l'hora de col·leccionar la ciutat.

Josep Bracons Clapés
MUHBA

RÈTOL DE LA PARADA NÚM. 435-436
(PRIMER «CARNISSERIA GIRALT» I
DESPRÉS «AVIRAM JOANA»)

Autor: Eduard M. Balcells i Buigas (1877-1965)

Cronologia: 1909-1910

Materials: ferro forjat, mosaic i vidre

Dimensions: 230 x 430 x 58 cm

Procedència: Mercat de Sant Antoni

Número d'inventari: MUHBA 35050

Les “claraboies” del Monestir de Pedralbes

Aquests espais corresponen al pis superior de la infermeria del Monestir de Pedralbes aixecada segons un projecte del mestre de cases Bertrán de Déu de 1568. En el seu interior s'hi troben les cel·les de sant Joan, la Labor i la dels Reis. Va ser també en aquest espai que a final segle XIX, sor Eulàlia d'Anzizu va crear el primer “museu del monestir”. Després d'un llarg període en desús, s'ha procedit a restaurar les cel·les existents i s'han adequat la resta dels espais seguint el mateix criteri de microarquitectura d'aquestes però amb un llenguatge contemporani, alhora que s'ha renivat la sala d'actes i s'han posat en valor les imponents estructures de la coberta. Les obres, executades per Urbanisme, s'han inaugurat durant la visita de la Corporació Municipal al Monestir el passat 13 de febre, amb motiu de Santa Eulàlia.

Web Laboratori MUHBA

www.muhba.cat/muhbalab/projecte-tots.html

L'objectiu principal del web *Laboratori MUHBA* és fer arribar als usuaris el projecte que està desenvolupant el museu en relació amb la col·lecció contemporània. Igualment important és l'objectiu d'atraure els usuaris perquè participin activament en el projecte de creació i ampliació d'aquesta col·lecció. El projecte s'endega en un moment en què molts museus de ciutat d'Europa es plantegen actituds semblants referents a les seves col·leccions contemporànies i a la participació ciutadana per anar configurant-les.

COLUMNES DE SEDIMENTS

L'estudi geoarqueològic d'una columna de sediments, un recurs molt profitós per nodrir el relat històric d'èpoques pretèrites amb una seqüència estratigràfica plurisecular, és també una eina valuosa per completar les altres fons disponibles per a períodes no tant allunyats. La voluntat de construir un punt de vista històric basat en una multiplicitat d'enfocaments i metodològicament rigorós fa que els treballs geològics siguin d'un gran valor documental en els estudis paleoambientals i sobre les antigues activitats productives, rurals o urbanes.

És per aquest motiu que el MUHBA ha recuperat una columna de les perforacions fetes als terrenys d'una hipotètica llacuna vora Can Ricart, molt a prop de l'indret de la fàbrica Oliva Artés, vinculada al museu. Se'n va encarregar l'empresa Bosch & Ventayol Geoserveis pel febrer del 2011, fins a arribar a una profunditat de 9 m.

Els geòlegs Santiago Riera i Ramon Julià, professors de la Universitat de Barcelona, estudiaran les seqüències de la columna per tal de detectar i analitzar les traces geoquímiques de les activitats productives al pla de Barcelona al llarg dels segles.

Carne Cazalla
MUHBA

PERSONALITAT GRÀFICA

La personalitat de qualsevol institució és molt més que un logotip o una marca. La identitat és tot allò que traspua l'ànima de la institució, és l'arquitectura conceptual materialitzada gràficament, que s'intenta fer visible en la seva imatge corporativa.

MUHBA MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA

El MUHBA ha treballat des del 2010 en un nou projecte d'identitat, que és a punt de completar-se, per projectar i comunicar una manera de fer, mostrant-se als usuaris i visitants com un museu de ciutat amb projectes rellevants i amb la voluntat d'implicar-hi la ciutadania.

El nou tractament formal presenta el museu com un sistema de relacions consistents entre formats patrimonials, expositius, escrits, orals, urbans i virtuals, que es nodreixen els uns als altres per consolidar-se com a elements d'un mateix conjunt. Per evitar caure en el formalisme buit, com tantes vegades passa, el procés de traducció formal de la identitat requereix experimentació. Es per això que tant sols hem plantejat la codificació de la personalitat gràfica en un llibre d'estil al final de tot el projecte. Una guia que vol ordenar, de manera programàtica i alhora flexible, la relació entre fons i forma i entre canvi i identitat en un museu com el nostre.

Lourdes Solana
MUHBA

ESCANEJAR FABRA I COATS

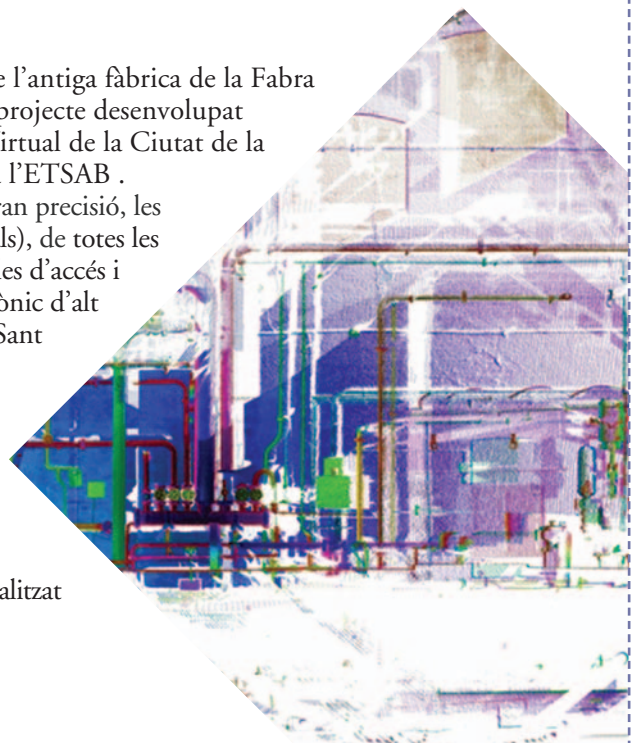
L'aixecament científic tridimensional de la Sala de Calderes de l'antiga fàbrica de la Fabra i Coats, es durà a terme en un futur immediat mitjançant un projecte desenvolupat conjuntament pel MUHBA i el Laboratori de Modelització Virtual de la Ciutat de la UPC, que impulsa el Centre de Política de Sòl i Valoracions a l'ETSAB.

Es tracta de recollir amb l'ajut del escàner làser d'ampli abast i gran precisió, les mesures tridimensionals (dimensió, color, intensitat dels materials), de totes les instal·lacions industrials de l'espai: calderes, canonades, passarel·les d'accés i la resta d'elements que configuren un espai industrial i arquitectònic d'alt interès que va esdevenir motor de la indústria tèxtil del barri de Sant Andreu i un referent de l'activitat a Barcelona als segles XIX i XX.

Aquesta informació permet reproduir la restitució mètrica i dels materials que conformen l'espai, construint un model tridimensional que, a més del seu valor museístic i com a instrument de catalogació i conservació, pot ser explorat i registrat per tal de facilitar-ne l'estudi històric del sistema energètic de la Sala de Calderes. També pot ser utilitzat per a la creació de documents pedagògics descriptors del seu funcionament, o ser visualitzat a la xarxa web, en aplicacions per a mòbils o en vídeos digitals.

Pilar García Almirall

Catedràtica del Departament de Construccions Arquitectòniques I, UPC

PER LLEGIR

Josep M. Domingo (ed.)

Barcelona i els Jocs Florals, 1859. Modernització i romanticisme

Barcelona: MUHBA, Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona, 2011. 244 p., 18 €. Inclou CD

Aquest nou volum de la col·lecció Pòsits forma part del projecte amb què el MUHBA va contribuir a la commemoració del 150è aniversari de la «restauració» dels Jocs Florals de Barcelona. El projecte ha estat decisiu per significar l'abast i la complexitat de l'operació comunicativa de la qual els Jocs Florals formaren part.

El llibre es fa ressò d'algunes de les accions que han integrat el projecte. De l'exposició, recull el catàleg de peces presentades i del material gràfic exhibit. El cicle de conferències que acompanyà la mostra és l'origen dels treballs d'Andreu Freixes, Ramon Pinyol i Josep M. Domingo, mentre que el de Francesc Cortès amplia les seves notes per a una secció de l'exposició i situa el CD, que reproduïx algunes de les peces musicals més emblemàtiques del moment.

Manuel Guàrdia (ed.)

La revolució de l'aigua. De la ciutat preindustrial a la metròpoli moderna, 1867-1967

Barcelona: MUHBA, Institut de Cultura i Districte de Sant Andreu, Ajuntament de Barcelona, 2012. 192 p., 30€.

Històricament, la nostra relació quotidiana amb l'aigua ha estat modificada per nombrosos canvis tecnològics, econòmics, socials i culturals. El setè llibre de la

col·lecció Pòsits, parla precisament de la denominada «revolució de l'aigua» i de les transformacions que va suposar per a la ciutat. Els reptes de l'Eixample, i l'exemple d'altres grans ciutats, van posar les bases de la transició de les pràctiques preindustrials cap al nou «model circulatori», en el qual subministraven als sistemes arterial i venós. Aquest canvi de model es pot acotar entre el 1867, quan es construeix la primera elevació d'aigua a la ciutat, i el 1967, en què l'arribada efectiva de l'aigua del riu Ter permet generalitzar les noves pautes de consum.

PER TASTAR

8 MENGES HISTÒRIQUES

Dins del projecte Nous patrimonis de Barcelona del MUHBA, basat en la recerca d'elements patrimonials reproduïbles, s'està desenvolupant la línia d'Aliments de Barcelona, per tal de reproduir una sèrie de productes renovables que formaran part del catàleg MUHBA Detalls. S'ha partit del treball de recerca de l'equip de Teresa Vinyolas, de la UB, sobre receptes històriques de la cuina barcelonina. La Fundació Alícia, un centre de recerca dedicat a la innovació tecnològica en cuina, a la millora dels hàbits alimentaris i a la valoració del patrimoni agroalimentari i gastronòmic, ha estat l'encarregada de l'estudi per desenvolupar l'aplicació pràctica d'aquestes receptes. Ho ha fet

de la manera més fidel possible després d'un treball rigorós de crítica de fons i d'experimentació, tant pel que fa als ingredients com als processos i tècniques emprats. L'objectiu és posar de nou en circulació els sabors de la cuina d'altres èpoques, entenent la cuina com a part important d'una cultura i com a vehicle per explicar la història a través de les transformacions en els hàbits del menjar.

L'estudi s'ha fet en dues fases, en cada

una de les quals s'han seleccionat quatre receptes d'entre les proposades al treball de la UB. Cada grup pertany a un mateix període històric i inclou productes que permeten una producció continuada i amb una vida útil llarga. S'han seleccionat per a la primera fase quatre receptes de la Barcelona medieval: l'almadroç, la salsa de pago, la pinyonada i el vi piment. La segona fase inclourà quatre receptes de la Barcelona moderna: la salsa de tomàquet, la xocolata, les neules i el mostatxó. Tots aquests productes aviat es podran adquirir a diferents botigues gourmet de tot Catalunya. Sosa Ingredients, una empresa catalana especialitzada en la producció de neules i torrons, entre altres productes de qualitat demostrada, en serà l'encarregada de la producció i també de la distribució.

Marian Ballestar

MUHBA

LA CENTRAL DEL MUHBA

La llibreria La Central del Museu d'Història de Barcelona proposa establir un diàleg enriquidor amb els continguts del museu, amb un ampli repertori de llibres i objectes.

La Central del MUHBA

Baixada de la llibreteria, 7 08002 Barcelona / 932 690 804
Horaris: de dimarts a dissabte, de 10 a 20.30 hores
Diumenge, de 10 a 15.30 hores

ELS AMICS DEL REIAL MONESTIR DE PEDRALBES

Col·laborar en l'obtenció de recursos per continuar els treballs de restauració de les pintures de Ferrer Bassa a la capella de Sant Miquel, mitjançant la participació ciutadana, és un dels objectius que enguany es plantegen els Amics del Reial Monestir de Pedralbes, amb el suport de la societat civil barcelonina.

ELS CENTRES D'ESTUDIS D'HISTÒRIA LOCAL DE BARCELONA

El passat 24 de gener es va celebrar una reunió de treball entre el museu i els centres d'estudi d'història local de Barcelona per parlar de la construcció de la Col·lecció d'Història de Barcelona, com també per establir línies de col·laboració tant en el treball intel·lectual i en xarxa com al voltant dels itineraris i les visites guiades per la ciutat. A la reunió, que va tenir lloc, després de visitar conjuntament el projecte *Laboratori MUHBA. Col·leccionem la ciutat*, hi van participar el Taller d'Història de Gràcia; El Pou, Grup d'Estudis de la Vall d'Horta i la Muntanya Pelada; l'Arxiu Històric de Poblenou; Tot Història Associació Cultural; i el Centre d'Estudis Ignasi Iglésias.

ELS AMICS DE LA FABRA I COATS

Els Amics de la Fabra i Coats treballen amb el Museu en el projecte *Laboratori MUHBA, Col·leccionem la ciutat*, amb una selecció de 57 peces de la col·lecció de l'antiga fàbrica de la Fabra i Coats a Sant Andreu. També participen en el cicle de conferències associat a l'exposició amb la xerrada «Fabra i Coats. La formació d'una col·lecció d'empresa», que tindrà lloc a la sala Martí l'Humà del MUHBA Plaça del Rei l'1 de març a les 19 hores.

XARXA EUROPEA DE MUSEUS D'HISTÒRIA DE CIUTAT

Després de la segona reunió de la City History and Research Network of Europe celebrada el mes de novembre passat a Barcelona, en la qual van participar divuit museus europeus, els diferents centres ja han iniciat la feina al voltant de sis línies de treball: història urbana; col·leccionar la ciutat; patrimoni i paisatge de la ciutat; narratives urbanes i relats museístics; els museus d'història de ciutat; i nous productes i màrqueting. També s'han endegat diferents projectes concrets, com ara: ciutats creatives; ciutats portuàries; arqueologia i museu; objectes d'amor; el futbol i les ciutats; la història del govern urbà; i l'impacte de la guerra.

AMICS I AMIGUES DEL MUHBA

DESTACATS DE L'AGENDA DE FEBRER A MAIG

El mestre Josep Rodoreda

Conferència concert

Dins del projecte de recuperació del patrimoni musical de Barcelona, el MUHBA vol oferir una conferència sobre el compositor barceloní **Josep Rodoreda** (1851-1922) i un concert de piano a quatre mans a càrrec de Nexus Piano Duo, que interpretaran obres de Rodoreda i de Brahms.

Dissabte 25 de febrer.

L'escala de l'evasió

Visita

L'exposició, que aplega més de cent cinquanta obres de **Joan Miró**, mostra com la seva tendència a l'aïllament contemplatiu anava acompanyada d'una resposta coherent als esdeveniments i posa de manifest el compromís de l'artista amb el seu temps.

Dijous 8 de març.

Baetulo - Barcino

Itinerari (prova pilot)

Visitarem la ciutat de *Baetulo*, a través de les restes romanes conservades al Museu de Badalona i els jardins de Quint Licini, i la de *Barcino*, en un itinerari per la necròpolis de la plaça Vil·la de Madrid, el Temple d'August i el subsòl de la plaça del Rei.

Dissabte 26 de maig.

AVANTPROGRAMA

Viatge a Liverpool i a Manchester per visitar les ciutats i diversos museus d'història (en preparació).

Fes-te soci dels Amics del MUHBA

Per a més informació, 93 256 21 22 o amicsmuhba@bcn.cat

El MUHBA compta amb el suport del Cercle del Museu:

Patrons institucionals

Societat Econòmica
Barcelonesa
d'Amics del País

Consell Econòmic
i Social de Barcelona

Ateneu Barcelonès

Sport Cultura
Barcelona

Associació
Consell de Cent

IEMed.

Institut Europeu
de la Mediterrània

Fundació Centre
Internacional
de Música Antiga

Associació
Enginyers Industrials
de Catalunya

Patrons benefactors

abertis

Aigües de
Barcelona

SIEMENS

gasNatural
fenosa

el Periódico

Associats

iGuzzini

Amics

Canon

GRUP JULIÀ

MUHBA MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA

Butlletí 25

Equip de Redacció: Carme Aixalà, Àngels Bertran, Mònica Blasco, Josep Bracons, Jordi Carrió, Anna Castellano, Carme Cazalla, Carme Garcia, Núria Miró, Lourdes Solana **Disseny gràfic:** Miguel Sal **Edició:** L'Avenç **Direcció:** Joan Roca **Secretari tècnic:** Jaime Irigoyen

Dipòsit Legal: B. 47.520-76

ISSN: 2013-8245

